

Хеда Хакімова
 слухач магістерської програми,
Науковий керівник: к.е.н., доцент Ю. Уманська,
д.е.н., професор, Н. Шмиголь,
 Запорізький національний університет

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ЕФЕКТИВНА СТАВКА ВІДСОТКА ТА МЕТОДИ ЇЇ РОЗРАХУНКУ

Становлення ринкових відносин в Україні, перетворення в зв'язку з цим банківської системи, докорінно змінило характер проведення процентної політики.

Поняття ефективна ставка відсотка – використовувалося кредитними організаціями давно. Однак, «мирні громадяни» дізналися це поняття відносно недавно, після того, як НБУ зобов'язав комерційні банки розкривати ефективну процентну ставку за кредитами. Зауважимо, що номінальна ставка – це нарахування процентів тільки за користування кредитними коштами. Відповідно ефективна процентна ставка, покликана відобразити реальну вартість кредиту з точки зору позичальника, тобто враховувати всі його побічні виплати, безпосередньо пов'язані з кредитом (крім платежів по самому кредиту): комісію за відкриття та ведення рахунку, щорічну, одноразову або щомісячну комісії, платежі на користь третіх осіб і додаткові витрати, пов'язані з обслуговуванням позики.

НБУ, зобов'язавши комерційні банки розкривати ефективну процентну ставку по кредитах і навіть надавши формулу для її розрахунку, не вказав, які саме платежі повинні в цей розрахунок включатися. В результаті різні банки дотримуються різних точок зору на це питання: багато, наприклад, не включають в розрахунок якраз страхові виплати.

Ефективної ставки відсотка – це виражена у відсотках від позики сума всіх необхідних платежів по кредиту, які змушені будуть виплатити позичальники за користування даним кредитом. Вона служить в першу чергу для порівняння між собою різних банківських пропозицій, чим нижчою є ефективна ставка тим вигідніше для нас.

Відповідно до нормативних актів ефективної відсоткової ставки – це ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту [1].

Метод ефективної ставки відсотка - метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та розподілу доходів у вигляді процентів чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу [1].

Амортизована собівартість - це вартість, за якою оцінюються фінансовий актив, фінансове зобов'язання та яка складається із собівартості придбання, зменшеної на суму погашення основної суми боргу, збільшеної (зменшеної) на суму накопиченої амортизації будь-якої різниці між первісною вартістю та вартістю погашення, розрахованої з використанням ефективної ставки відсотка, зменшеної на суму часткового списання внаслідок зменшення корисності [1].

Мета застосування ефективної процентної ставки:

- визначення реальної вартості фінансового інструменту та його реальної дохідності;
- фіксування норми дохідності за фінансовим інструментом;
- поступове зближення законодавства України до законодавства, стандартів і принципів Європейського Союзу та Міжнародних стандартів фінансової звітності.

З точки зору бухгалтерського обліку ефективна процентна ставка використовується для:

- оцінки фінансових інструментів, що обліковуються за амортизованою собівартістю, а саме кредитів, депозитів, боргових цінних паперів;
- визнання процентних доходів (витрат);
- визначення справедливої вартості подібної фінансової інвестиції;
- визначення вартості та суми резервів у разі зменшення корисності фінансових активів.

Процентні доходи і витрат визнаються за рахунками процентних доходів і витрат за класами 6, 7 і застосуванням методу ефективної ставки відсотка [2].

Нарахування процентів за фінансовими інструментами здійснюється за номінальною процентною ставкою, яка передбачена умовами договору, і відображається за рахунками з обліку нарахованих доходів і нарахованих витрат за класами 1, 2, 3.

Амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів [2].

Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних доходів (витрат) та нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів (витрат) за фінансовими інструментами, придбаними (наданими, отриманими) за номінальною вартістю (без дисконту або премії), відображаються зарахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів (витрат).

Ефективну ставку відсотка можна розрахувати за допомогою різних методик [3]:

– за методикою усередненого значення, наведеною в додатку 1 до П(С)БО 12 і в Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку фінансових витрат, затверджених наказом Міністерства фінансів від 01.11.10 р. № 1300 (далі - Методичні рекомендації № 1300). Зауважимо, що сума амортизації премії / дисконту, обчислена за даною методикою, буде дуже приблизною і необхідної величини номіналу так і не досягне. У цьому випадку відповідно до Методичних рекомендацій № 1300 суму округлення слід списати в останньому розрахунковому періоді, що значно скоректує фінансовий результат;

– за формулою «ЧИСТВНДОХ» з програми Excel. В аргументі функції (значення) вказується масив грошових потоків, що складається з вартості продажу цінних паперів, виплачених відсотків і погашеної суми номіналу. В аргументі функції наводиться масив з датами, що відповідають даному ряду грошових потоків. Зауважимо, що в цьому випадку, на відміну від варіанту 1, отримана величина ефективної ставки буде більш оптимальною;

– за допомогою формули чистого дисконтованого доходу.

Метод розрахунку ефективної ставки фіксується в обліковій політиці організації.

Отже, вирішальним чинником, що відображає доцільність брати кредит чи ні – є ефективна ставка відсотка. Її розмір найбільш вірно можна дізнатися, вивчивши кредитний договір або напряму в банківській установі.

Вивчаючи складові ефективної ставки відсотка, її можна тільки підкоригувати. Наприклад, злегка змінивши графік погашення або відмовившись від необов'язкових страховок.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: наказ Міністерства фінансів від 26.04.2000. №91.

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку ефективної ставки відсотка за фінансовими інструментами в банках України: схвалено Постановою Правління НБУ 01.06.2011 р. № 171.

3. Про затвердження правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: постанова Правління Національного Банку України від 27.02.2018, №18.